

Бондарчук Олена Іванівна,
доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології управління Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»

ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА МОТИВАЦІЮ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛІВ

Анотація. У статті висвітлено проблему взаємозв'язку психологічної безпеки освітнього середовища школи та мотивації інноваційної діяльності вчителів. Розкрито сутність і основні ознаки психологічної безпеки освітнього середовища закладів середньої освіти. Показано, що психологічно безпечне освітнє середовище забезпечує суб'єктивне благополуччя учасників освітнього процесу, стимулює їх до творчості та саморозвитку.

Наведено результати емпіричного дослідження рівнів психологічної безпеки освітнього середовища закладів середньої освіти та його зв'язку з показниками мотивації інноваційної діяльності вчителів. Показано недостатній рівень психологічної безпеки освітнього середовища більш, ніж для третини вчителів. Наведено дані про гендерно-вікові та організаційно-професійні (стаж професійної діяльності, посада) особливості психологічної безпеки вчителів. Подано дані дисперсійного аналізу особливостей мотивації інноваційної діяльності вчителів залежно від рівня психологічної безпеки освітнього середовища. Доведено припущення про психологічну безпеку освітнього середовища як важливу умову інноваційної діяльності установи середньої освіти. Констатовано, що чим більш захищеними відчують себе вчителі, тим більше вони мотивовані до інноваційної діяльності, а опір інноваціям стає значно меншим. Показано доцільність розвитку мотивації інноваційної діяльності вчителів з урахуванням необхідності створення психологічно безпечного освітнього середовища.

Ключові слова: освітнє середовище, психологічна безпека, учитель, інноваційна діяльність, мотивація, опір інноваціям.

Бондарчук Елена Ивановна

ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ УЧРЕЖДЕНИЙ ОБЩЕГО СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА МОТИВАЦИЮ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧИТЕЛЕЙ

Аннотация. В статье освещена проблема взаимосвязи психологической безопасности образовательной среды школы и мотивации инновационной деятельности учителей. Раскрыта сущность и основные признаки психологической безопасности образовательной среды учреждений среднего образования. Показано, что психологически безопасная образовательная среда

обеспечивает субъективное благополучие участников образовательного процесса, стимулирует их к творчеству и саморазвитию.

Приведены результаты эмпирического исследования уровней психологической безопасности образовательной среды учреждений среднего образования и его связи с показателями мотивации инновационной деятельности учителей. Показан недостаточный уровень психологической безопасности образовательной среды более чем для трети учителей. Приведены данные об гендерно-возрастных и организационно-профессиональных (стаж профессиональной деятельности, должность) особенностях психологической безопасности учителей. Представлены данные дисперсионного анализа особенностей мотивации инновационной деятельности учителей в зависимости от уровня психологической безопасности образовательной среды. Доказано предположение о психологической безопасности образовательной среды как важном условии инновационной деятельности учреждения среднего образования. Констатируется, что чем более защищенными чувствуют себя учителя, тем больше они мотивированы к инновационной деятельности, а сопротивление инновациям становится значительно меньше. Показана целесообразность развития мотивации инновационной деятельности учителей с учетом создания психологически безопасной образовательной среды.

Ключевые слова: образовательная среда, психологическая безопасность, учитель, инновационная деятельность, мотивация, сопротивление инновациям.

Olena Bondarchuk

PSYCHOLOGICAL SAFETY OF THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF SECONDARY SCHOOLS AND ITS INFLUENCE ON MOTIVATION OF INNOVATIVE ACTIVITIES OF TEACHERS

Abstract. *The article deals with the problem of the relationship between the psychological safety of the educational environment of the school and the motivation of the teachers' innovative activity. The essence and basic signs of psychological safety of the educational environment of institutions of secondary education are revealed. It is shown that a psychologically safe educational environment provides the subjective well-being of participants in the educational process, stimulates them for creativity and self-development.*

The results of empirical research of levels of psychological safety of educational environment of institutions of secondary education and its connection with indicators of motivation of innovative activity of teachers are presented. The insufficient level of psychological safety of the educational environment is shown for more than one third of teachers. The data on gender-age and organizational-professional (professional experience, position) features of psychological safety of teachers are given. The data of the analysis of variance of the peculiarities of the motivation of innovative activity of teachers depending on the level of psychological safety of the educational environment are presented. The assumption about the psychological safety of the educational environment as an important condition for the innovative activity of the institution of

secondary education is proved. It is stated that the safer the teachers feel, the more they are motivated to innovate, on the contrary, the resistance to innovations becomes much smaller. The advisability of the development of the motivation of innovative activity of teachers is shown, taking into account the necessity of creating a psychologically safe educational environment.

Keywords: *educational environment, psychological safety, teacher, innovation, motivation, resistance to innovation.*

Постановка проблеми

Актуальність проблеми дослідження. В умовах реформування освіти відповідно до запитів і викликів сьогодення особливої ваги набуває інноваційна діяльність закладів освіти. Основна мета такої діяльності – пошук та імплементація оптимальних шляхів організації освітнього процесу сучасної школи, що забезпечить виховання випускника – особистості, патріота, інноватора, здатного змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, учитися впродовж життя⁴.

Це, в свою чергу, актуалізує завдання психологічного забезпечення освітніх інновацій, зокрема, розвитку мотивації інноваційної діяльності, вирішення якого значною мірою залежить від урахування потреб та інтенцій кожного учасника освітнього процесу, серед яких однією з базових є потреба в безпеці. Відповідно йдеться про створення психологічно безпечного освітнього середовища, яке сприятиме суб'єктивному благополуччю всіх суб'єктів освітнього процесу, і, відповідно, розвитку позитивної мотивації професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проблеми створення психологічно безпечного освітнього середовища вже були предметом уваги як зарубіжних (Д. Хопкінс¹⁶, В. Ясвін¹⁴ та ін.), так і вітчизняних (О. Ліщинська⁷, Т. Панченко⁸ та ін.) дослідників. Безпека розглядається як ключова психологічна характеристика освітнього середовища (І. Баєва², В. Слободчиков¹¹ та ін.), а психологічно безпечне освітнє середовище – як умова особистісного зростання суб'єктів освітнього процесу завдяки їхній взаємодії, вільної

---

⁴ Гриневич Л. Реформа загальної середньої освіти : нова українська школа [Електронний ресурс] / Л. Гриневич. — Режим доступу : [http://mon.gov.ua/%Новини%202017/04/03/newschool-presentation-new-30-03-2017-\(2\).pdf](http://mon.gov.ua/%Новини%202017/04/03/newschool-presentation-new-30-03-2017-(2).pdf). — Дата звернення: 27.12.2017. — Назва з екрана.

¹⁶ Hopkins D. School Improvement for Real / David Hopkins. — London – New York : Routledge, 2003. — 256 p.

¹⁴ Ясвін В. А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию / В. А. Ясвін. — М. : Смысл, 2001. — 365 с.

⁷ Ліщинська О. А. Профілактика психологічного насильства у сім'ї та освітньому середовищі : метод. рек. / О. А. Ліщинська ; НАПН України, Ін-т соціальної та політичної психології. — Київ : Міленіум, 2010. — 68 с.

⁸ Панченко Т. Л. Психологічна безпека інклюзивного освітнього середовища / Т. Л. Панченко // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. — 2014. — Вип. 28. — С. 327–332. — (Сер. 19 «Корекційна педагогіка та спеціальна психологія»).

² Баєва И. А. Психологическая диагностика безопасности образовательной среды школы: анкета-опросник для учителей [Электронный ресурс] / И. А. Баєва. — Режим доступа :

http://www.edu.murmansk.ru/www/to_teacher/methodical/psiholog/baeva.doc. — Дата обращения: 27.12.2017. — Название с экрана.

¹¹ Слободчиков В. И. Образовательная среда: реализация целей образования в пространстве культуры / В. И. Слободчиков // Новые ценности образования: культурные модели школ. — 1997. — № 7. — С. 177–184.

від проявів психологічного насилля; референтної значущості і причетності кожного суб'єкта до конструювання й підтримки психологічної комфортності освітнього середовища; людиноцентризму, гуманістичної спрямованості тощо. При цьому основну увагу дослідників зосереджено на психологічній безпеці учнів (О. Єлісеєва⁵, Т. Щербакова¹³ та ін.), натомість, психологічну безпеку персоналу освітніх організацій досліджено значно менше.

Водночас практика діяльності закладів освіти свідчить про існування істотних психологічних небезпек в освітньому середовищі, пов'язаних, зокрема, зі специфікою педагогічної праці, схильністю значної частини педагогів до емоційного вигорання та професійних деформацій особистості (О. Бондарчук³, Л. Карамушка, Т. Зайчикова⁶ та ін.) що, в свою чергу, може негативно позначитися на їхній мотивації інноваційної діяльності. Саме тому актуальним уявляється дослідження особливостей психологічної безпеки освітнього середовища та його впливу на мотивацію інноваційної діяльності освітян.

Мета статті – дослідити рівень психологічної безпеки освітнього середовища закладів середньої освіти та його зв'язок з показниками мотивації інноваційної діяльності вчителів.

Виклад основного матеріалу

Зазвичай освітнє середовище розглядають як підсистему соціокультурного середовища як сукупність факторів, обставин, ситуацій, що склались історично і зумовлюють цілісність спеціально організованих умов розвитку особистості суб'єктів освітнього процесу (К. Роджерс¹⁰, В. Слободчиков¹¹, В. Ясвін¹⁴ та ін.).

Основними ознаками психологічно безпечного освітнього середовища є: 1) людиноцентризм, гуманістична спрямованість; 2) взаємодія, вільна від проявів психологічного насилля; 3) референтна значущість і причетність кожного до конструювання й підтримки психологічної комфортності освітнього середовища тощо. У такому випадку йдеться про особистісне зростання й суб'єктивне благополуччя кожного суб'єкта освітнього процесу^{2; 9}.

---

⁵ Єлісеєва О. А. Суб'єктивне благополуччя підлітків і психологічна безпека освітнього середовища [Електронний ресурс] / О. А. Єлісеєва // Психологічна наука і освіта : електронний журнал. — 2011. — № 3. — Режим доступу : www.psyedu.ru. — Дата звернення: 27.12.2017. — Назва с екрана.

¹³ Щербакова Т. Н. К вопросу о структуре образовательной среды учебных учреждений / Т. Н. Щербакова // Молодой ученый. — 2012. — №5. — С. 545–548.

³ Бондарчук О. І. Соціально-психологічні основи особистісного розвитку керівників загальноосвітніх навчальних закладів у професійній діяльності : монографія / О. І. Бондарчук. — Київ : Наук. світ, 2008. — 318 с.

⁶ Карамушка Л. Особливості вияву синдрому «професійного вигорання» у вчителів / Л. М. Карамушка, Т. В. Зайчикова, О. І. Бондарчук // Освіта і управління. — 2007. — № 11. — С. 57–66.

¹⁰ Роджерс К. Свобода учитися / К. Роджерс, Д. Фрейберг ; пер с англ. — М. : Смысл, 2002. — 527 с.

¹¹ Слободчиков В. И. Образовательная среда: реализация целей образования в пространстве культуры / В. И. Слободчиков // Новые ценности образования: культурные модели школ. — 1997. — № 7. — С. 177–184.

¹⁴ Ясвин В. А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию / В. А. Ясвин. — М. : Смысл, 2001. — 365 с.

² Баева И. А. Психологическая диагностика безопасности образовательной среды школы: анкета-опросник для учителей [Електронний ресурс] / И. А. Баева. — Режим доступу :

http://www.edu.murmansk.ru/www/to_teacher/methodical/psiholog/baeva.doc. — Дата звернення: 27.12.2017. — Назва с екрана.

⁹ Психологічні аспекти створення безпечного освітнього середовища : матеріали семінару практичних психологів ЗНЗ / упоряд. : Л. В. Зюман. — Кременчук, 2012. — 64 с.

Отже, важливим індикатором психологічно безпечного освітнього середовища є переживання вчителями благополуччя, задоволеності життям, що пов'язані з оцінкою ступеня наближення власного життя до бажаного, ідеального на основі порівняння його з певною сукупністю ідеалів (еталонів) людського життя (щастя)^{1;17}.

У цьому контексті виокремлюють (К. Ріфф)¹⁸ декілька психологічних показників суб'єктивного благополуччя, які, на наш погляд, набувають особливої ваги для вчителя Нової української школи. Йдеться про:

- 1) позитивну оцінку себе й свого минулого життя («Самоприйняття»);
- 2) почуття подальшого зростання й розвитку як особистості («Особистісне зростання»);
- 3) переконання, що життя людини є цілеспрямованим і значущим («Ціль у житті»);
- 4) успішні стосунки з оточуючими («Позитивні стосунки з іншими»);
- 5) здатність управляти ефективно своїм життям і навколишнім середовищем («Управління середовищем»);
- 6) почуття самовизначення, здатність виносити власні судження («Автономія»)¹⁸.

Це забезпечує переживання щастя й повноти самореалізації фахівця, сприятиме його прагненню до творчості й інноваційної діяльності.

Емпірична перевірка впливу психологічної безпеки освітнього середовища закладів середньої освіти на мотивацію вчителів до інноваційної діяльності здійснювалася на вибірці 500 учителів з усіх регіонів України, яких було розподілено на групи за: 1) статтю: жінки (85,5%); чоловіки (14,5%); 2) віком: до 30 років (10,2%); від 31 до 40 років (18,7%); від 41 до 55 років (41,1%); понад 55 років (29,9%); 3) посадою: керівники (24,6%), працівники (75,4%); 4) стажем професійної діяльності: до п'яти років (19,6%), від 5 до 15 років (19,0%), від 15 до 25 років (25,5%), понад 25 років (35,8% досліджуваних).

Рівень психологічної безпеки освітнього середовища визначався за методикою І. Баєвої² «Психологічна діагностика безпеки освітнього середовища школи», а мотивація вчителів до інноваційної діяльності – за авторськими модифікаціями методики вивчення мотивації професійної діяльності (К. Замфір, А. Реан)¹² та Шкали професійного саботування (Р. Беннет, І. Робінсон)¹². Сутність модифікації полягала в уточненні змісту питань відповідно до специфіки

---

¹ Аргайл М. Психология счастья / М. Аргайл ; пер. с англ. А. Лисицина. – 2-е изд. — СПб. : Питер, 2003. — 271 с.

¹⁷ Pavot W. The Satisfaction With Life Scale and the emerging construct of life satisfaction / W. Pavot, E. Diener // Journal of Positive Psychology. — 2008. — № 3. — P. 137–152.

¹⁸ Ryff C. D. Eudaimonic well-being and education: Probing the connections / C. D. Ryff // Well-being and higher education: A strategy for change and the realization of education's greater purposes ; D. W. Harward (Ed.). — Washington, DC : Bringing Theory to Practice, 2016. — P. 37–48.

² Баева И. А. Психологическая диагностика безопасности образовательной среды школы: анкета-опросник для учителей [Электронный ресурс] / И. А. Баева. — Режим доступа :

http://www.edu.murmansk.ru/www/to_teacher/methodical/psiholog/baeva.doc. — Дата обращения: 27.12.2017. — Название с экрана.

¹² Тополов С. В. Професійна агресивність особистості : монографія / С. В. Тополов. — Київ : Слово, 2011. — 400 с.

інноваційної діяльності в закладі освіти. Одержані результати підлягали математико-статистичному аналізу з використанням комп'ютерної програми SPSS (версія 17,0).

На першому етапі емпіричного дослідження за методикою І. Баєвої «Психологічна діагностика безпеки освітнього середовища школи» виявлено розподіл педагогічних працівників за індексом психологічної безпеки освітнього середовища школи (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл педагогічних працівників за індексом психологічної безпеки освітнього середовища школи

Рівні психологічної захищеності	Кількість досліджуваних, %
Повністю незахищений	1,8
Незахищений	10,8
Середній рівень захищеності	21,2
Захищений	45,4
Цілком захищений	20,8

Як видно з табл. 1, значна кількість досліджуваних учителів відчувають себе психологічно захищеними (45,5%) або захищеними повністю (20,8%).

Водночас третина досліджуваних мають проблеми, пов'язані з психологічною безпекою освітнього середовища, з них 21,2% характеризуються середнім рівнем захищеності, 10,8% почуваються незахищеними, а 1,8% – повністю незахищеними.

Такі вчителі переживають незахищеність у контексті того, що адміністрація школи змусить їх зробити що-небудь проти їхнього бажання (15,0% почуваються незахищеними, а 2,2% – повністю незахищеними) або, навпаки, буде повністю ігнорувати (почуваються незахищеними і повністю незахищеними 11,9% 2,8% досліджуваних відповідно) чи недобррозичливо ставитися (почуваються незахищеними і повністю незахищеними 7,3% 4,0% досліджуваних відповідно). Вони почуваються незахищеними від нешанобливого ставлення колег (7,5% незахищених і 1,2% повністю незахищених) і учнів (13,8% незахищених і 1,2% повністю незахищених).

У таких вчителів виникають труднощі з можливістю висловити свою точку зору (не дуже задоволені 16,3%, незадоволені 8,5%, зовсім незадоволені 2,8%), їм емоційно некомфортно на роботі (не дуже задоволені емоційним комфортом 22,5%, незадоволені 15,5%, зовсім незадоволені 0,6%). Як наслідок, ці вчителі негативно або амбівалентно ставляться до роботи (3,9% і 29,3% відповідно), не мають бажання повернутися на своє місце роботи після тимчасової відсутності (9,7%) або сумніваються в цьому (27,3%).

При цьому за критерієм χ^2 встановлено статистично значущі відмінності в психологічній захищеності педагогічних працівників залежно від: 1) статі: чоловіки почуваються більш психологічно захищеними ніж жінки ($p < 0,01$); 2) віку і стажу професійної діяльності персоналу освітніх організацій, із зростанням яких педагоги почуваються менш захищеними ($p < 0,01$), 3) посади: керівники закладів середньої освіти почуваються більш психологічно захищеними ніж звичайні вчителі ($p < 0,01$).

На другому етапі емпіричного дослідження за методикою вивчення мотивації професійної діяльності (К. Замфір, А. Реан) в авторській модифікації виявлено рівні мотивації досліджуваних вчителів до інноваційної діяльності (табл. 2).

З даних, наведених у табл. 2, випливає, що доволі значна кількість педагогів має недостатній рівень мотивації інноваційної діяльності: низький, нижче за середній або середній (14,0%; 13,6% і 29,5% досліджуваних відповідно).

Таблиця 2

***Розподіл педагогічних працівників
за рівнями мотивації інноваційної діяльності***

Рівні мотивації інноваційної діяльності	Кількість досліджуваних, %
Низький	14,0
Нижче за середній	13,6
Середній	29,5
Вище за середній	26,7
Високий	16,2

Лише менше половини досліджуваних характеризуються високим (16,2% вчителів) і вищим за середній (26,7%) рівнями мотивації.

Це свідчить, з одного боку, про певні психологічні проблеми освітян у контексті реалізації Концепції, а з іншого – про доцільність організації спеціального психологічного навчання вчителів з метою розвитку мотивації інноваційної діяльності.

Ці висновки підтверджують дані щодо рівнів опору педагогічних працівників у контексті впровадження освітніх інновацій, виявлених за модифікованою нами Шкалою професійного саботування (Р. Беннет, І. Робінсон, табл. 3).

Таблиця 3

Розподіл вчителів за рівнями опору інноваціям в освіті

Рівні опору інноваціям в освіті	Кількість досліджуваних, %
Низький	39,0
Середній	44,0
Високий	17,0

З табл. 3 видно, що лише 39% досліджуваних характеризуються відсутністю або низьким рівнем опору освітнім інноваціям, водночас 44% властивий середній, а 17% учителів – високий рівень опору освітнім інноваціям.

При цьому серед основних причин опору інноваціям педагоги називають: «Опір через невизначеність нового змісту роботи та соціально-психологічного клімату», «Опір через нерозуміння перспектив змін для організації та особистої значущості змін», «Опір через побоювання втратити роботу», «Опір через побоювання власної некомпетентності в нових умовах» тощо.

На завершальному етапі емпіричного дослідження за результатами дисперсійного аналізу виявлено особливості мотивації інноваційної діяльності вчителів залежно від рівня психологічної безпеки освітнього середовища (рис. 1).

Як видно з рис. 1, найвищий рівень мотивації інноваційної діяльності виявлений в учителів, які почуваються цілком захищеними у контексті психологічної безпеки освітнього середовища ($p < 0,01$).

При цьому привертає увагу дещо вищий рівень мотивації інноваційної діяльності частини вчителів, які почуваються повністю психологічно незахищеними (див. рис. 1). Ймовірним поясненням такого факту може бути дія психологічного захисту «сублімація», що спричинює перехід вчителів до творчості, але це припущення потребує додаткової перевірки.

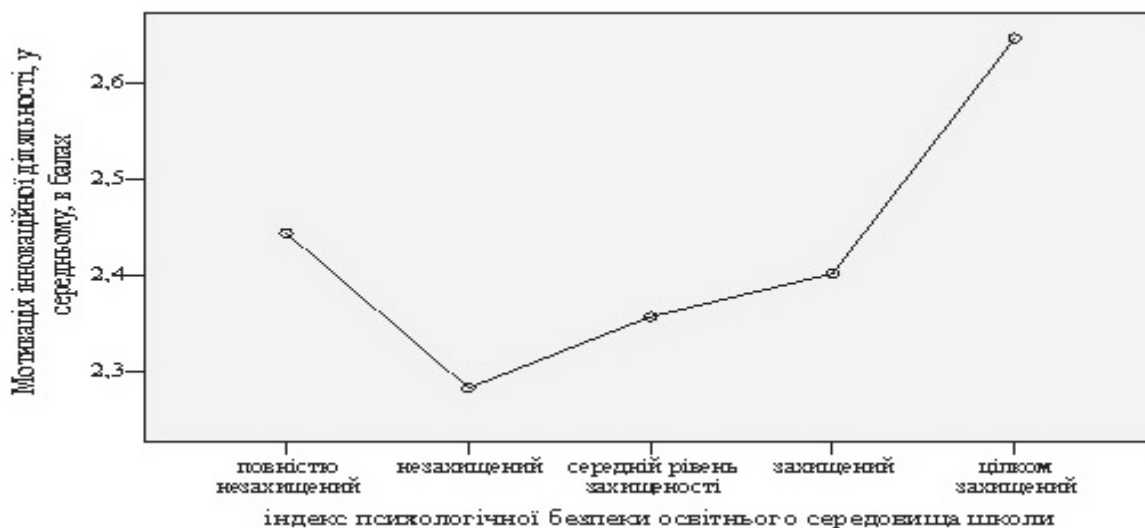

Рис. 1. Особливості мотивації інноваційної діяльності вчителів залежно від рівня психологічної безпеки освітнього середовища

Крім того, виявлено, що в разі психологічно безпечного освітнього середовища опір освітнім інноваціям з боку вчителів стає меншим (рис. 2).

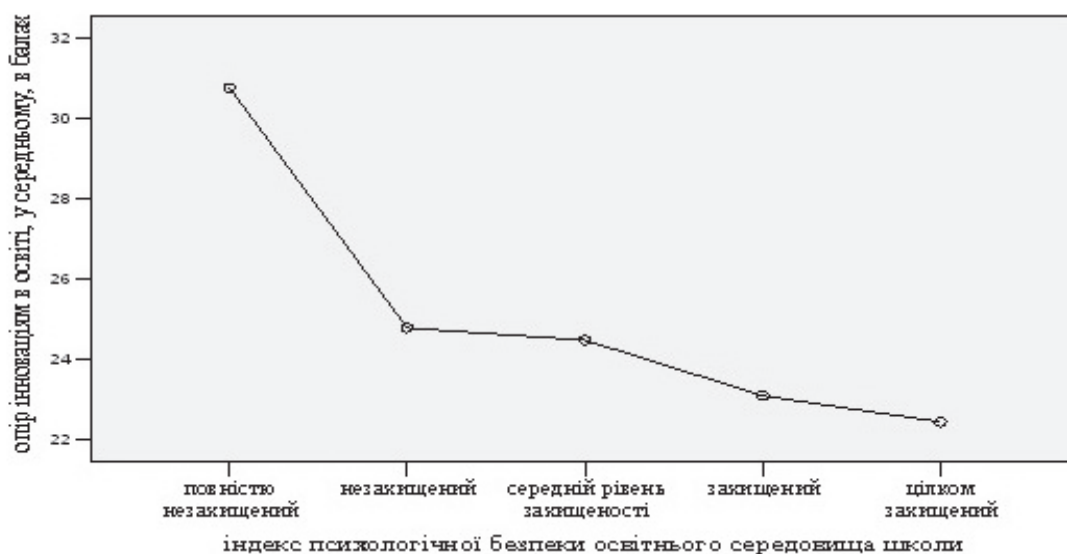

Рис. 2. Особливості опору освітнім інноваціям учителів залежно від рівня психологічної безпеки освітнього середовища

З рис. 2 видно, що між психологічною безпекою освітнього середовища і опором освітнім інноваціям існує зворотний зв'язок: чим більш захищеними почуваються вчителі, тим менше вони опираються інноваціям в освіті ($p < 0,01$).

Висновки

Отже, підтверджено припущення про психологічну безпеку освітнього середовища як важливу умову інноваційної діяльності закладу середньої освіти. Констатовано, що чим більш захищеними почуваються вчителі, тим більше вони вмотивовані до інноваційної діяльності, а опір інноваціям значно зменшується.

Такі результати свідчать про доцільність спеціальної психологічної підготовки персоналу освітніх організацій в умовах післядипломної педагогічної освіти у контексті розвитку мотивації інноваційної діяльності, а також створення психологічно безпечного освітнього середовища як важливого чинника інноваційної діяльності учасників освітнього процесу.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі

Розробити та апробувати психологічну програму розвитку мотивації інноваційної діяльності вчителів в умовах створення психологічно безпечного освітнього середовища. Дослідити психологічні чинники мотивації інноваційної діяльності вчителів персоналу освітніх організацій. Дослідити особистісну готовність фахівців – андрагогів до розвитку мотивації інноваційної діяльності вчителів в умовах створення психологічно безпечного освітнього середовища тощо.

Список використаних джерел

1. Аргайл М. Психология счастья / М. Аргайл ; пер. с англ. А. Лисицина. – 2-е изд. — СПб. : Питер, 2003. — 271 с.
2. Баева И. А. Психологическая диагностика безопасности образовательной среды школы: анкета-опросник для учителей [Электронный ресурс] / И. А. Баева. — Режим доступа : http://www.edu.murmansk.ru/www/to_teacher/methodical/psiholog/baeva.doc. — Дата обращения: 27.12.2017. — Название с экрана.
3. Бондарчук О. І. Соціально-психологічні основи особистісного розвитку керівників загальноосвітніх навчальних закладів у професійній діяльності : монографія / О. І. Бондарчук. — Київ : Наук. світ, 2008. — 318 с.
4. Гриневич Л. Реформа загальної середньої освіти : нова українська школа [Електронний ресурс] / Л. Гриневич. — Режим доступу : [http://mon.gov.ua/%Новини%202017/04/03/newschool-presentation-new-30-03-2017-\(2\).pdf](http://mon.gov.ua/%Новини%202017/04/03/newschool-presentation-new-30-03-2017-(2).pdf). — Дата звернення: 27.12.2017. — Назва з екрана.
5. Елисеева О. А. Субъективное благополучие подростков и психологическая безопасность образовательной среды [Электронный ресурс] / О. А. Елисеева // Психологическая наука и образование : электронный журнал. —

2011. — № 3. — Режим доступа : www.psyedu.ru. — Дата обращения: 27.12.2017. — Название с экрана.

6. Карамушка Л. Особливості вияву синдрому «професійного вигорання» у вчителів / Л. М. Карамушка, Т. В. Зайчикова, О. І. Бондарчук // Освіта і управління. — 2007. — № 11. — С. 57–66.

7. Ліщинська О. А. Профілактика психологічного насильства у сім'ї та освітньому середовищі : метод. рек. / О. А. Ліщинська ; НАПН України, Ін-т соціальної та політичної психології. — Київ : Міленіум, 2010. — 68 с.

8. Панченко Т. Л. Психологічна безпека інклюзивного освітнього середовища / Т. Л. Панченко // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. — 2014. — Вип. 28. — С. 327–332. — (Сер. 19 «Корекційна педагогіка та спеціальна психологія»).

9. Психологічні аспекти створення безпечного освітнього середовища : матеріали семінару практичних психологів ЗНЗ / упоряд. : Л. В. Зюман. — Кременчук, 2012. — 64 с.

10. Роджерс К. Свобода учиться / К. Роджерс, Д. Фрейберг ; пер с англ. — М. : Смысл, 2002. — 527 с.

11. Слободчиков В. И. Образовательная среда: реализация целей образования в пространстве культуры / В. И. Слободчиков // Новые ценности образования: культурные модели школ. — 1997. — № 7. — С. 177–184.

12. Тополов Є. В. Професійна агресивність особистості : монографія / Є. В. Тополов. — Київ : Слово, 2011. — 400 с.

13. Щербакова Т. Н. К вопросу о структуре образовательной среды учебных учреждений / Т. Н. Щербакова // Молодой ученый. — 2012. — №5. — С. 545–548.

14. Ясвин В. А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию / В. А. Ясвин. — М. : Смысл, 2001. — 365 с.

15. International Handbook of Research on Environmental Education / Eds. : Robert V. Stevenson, Michael Brody, Justin Dillon, Arjen E. J. Wals. — London – New York : Routledge, 2014. — 592 p.

16. Hopkins D. School Improvement for Real / David Hopkins. — London – New York : Routledge, 2003. — 256 p.

17. Pavot W. The Satisfaction With Life Scale and the emerging construct of life satisfaction / W. Pavot, E. Diener // Journal of Positive Psychology. — 2008. — № 3. — P. 137–152.

18. Ryff C. D. Eudaimonic well-being and education: Probing the connections / C. D. Ryff // Well-being and higher education: A strategy for change and the realization of education's greater purposes ; D. W. Harward (Ed.). — Washington, DC : Bringing Theory to Practice, 2016. — P. 37–48.

Olena Bondarchuk

**PSYCHOLOGICAL SAFETY OF THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT
OF SECONDARY SCHOOLS AND ITS INFLUENCE ON MOTIVATION OF
INNOVATIVE ACTIVITIES OF TEACHERS**

The article studies the problem of the relationship between the psychological safety of the educational environment of the school and the motivation of the teachers' innovative activity. The essence and basic signs of psychological safety of the educational environment of institutions of secondary education are revealed. It is shown that a psychologically safe educational environment provides the subjective well-being of participants in the educational process, stimulates them for creativity and self-development.

The results of empirical research of levels of psychological safety of educational environment of institutions of secondary education and its connection with indicators of motivation of innovative activity of teachers are presented. The insufficient level of psychological safety of the educational environment is shown for more than one third of teachers. The data on gender-age and organizational-professional (professional experience, position) features of psychological safety of teachers are given. . It is shown that with age and length of service of psychological safety index is lower, especially female teachers.

Based on the result of analysis of variance of the peculiarities of the motivation of innovative activity of teachers depending on the level of psychological safety of the educational environment, the author draws a conclusion about the psychological safety of the educational environment as an important condition for the innovative activity of the institution of secondary education is proved. It is stated that the safer the teachers feel, the more they are motivated to innovate, on the contrary, the resistance to innovations becomes much smaller.

In further studies it is possible to create the program of development of the motivation of innovative activity of teachers is shown, taking into account the necessity of creating a psychologically safe educational environment.